

Климаш Н.І.

к.е.н., старший викладач кафедри фінансів

НУХТ, м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ КОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ

Управління ефективністю підприємств варто спрямовувати в когнітивній площині, що виявляє особливі, пізнавальні можливості працівників. Для обґрунтування доцільності використання когнітивних поглядів в управлінні ефективністю діяльності підприємств, слід проаналізувати термінологічний апарат та особливості їх розвитку в інших областях знань.

Когнітивний підхід (від лат. cognition – знання, пізнання) [1, с. 43] вперше був реалізований у психології. В цій науці з кінця 60-х років ХХ ст. почав активно розвиватися новий напрямок досліджень, який сфокусувався на дослідженні когнітивних процесів. Поява терміну «когнітивна психологія» пов'язана з ім'ям американського психолога Найссера.

Витоки досліджень щодо пізнання людиною оточуючого світу, беруть свій початок в роботах Платона та Арістотеля. Пройшовши значний еволюційний розвиток, когнітивна тематика почала активно вивчатись в минулому столітті, коли стали активно досліджуватись увага людини, пам'ять, пізнання, мова та мислення, однак, ці процеси вже опановувались на якісно новому рівні.

Нині когнітивні науки представляють собою цілу низку дисциплін, що об'єднані єдиною тематикою і однотипними методологічними принципами. Традиційно до них відносять: філософію, антропологію, психологію, лінгвістику, економіку та комп'ютерні технології (рис. 1).

Друга хвиля когнітивної революції (90-і роки ХХ ст.) пов'язана з втручанням інформаційного підходу в область людських емоцій, інтуїції, пізнання оточуючого та креативності – тобто тих процесів, які є далекими від «суворої» раціональності. Незважаючи на це, когнітивність виходить з фундаментального твердження про те, що людина є в першу чергу істота думаюча, і відповідно, на всі сторони її життєдіяльності варто дивитись, враховуючи суб'єктивні уявлення і переконання, переваги і оцінки, накопичений досвід і сформовані установки конкретної людини.

Обробка інформації людиною відбувається у всіх сферах її діяльності і характеризує процес пізнання, що включає наступні етапи:

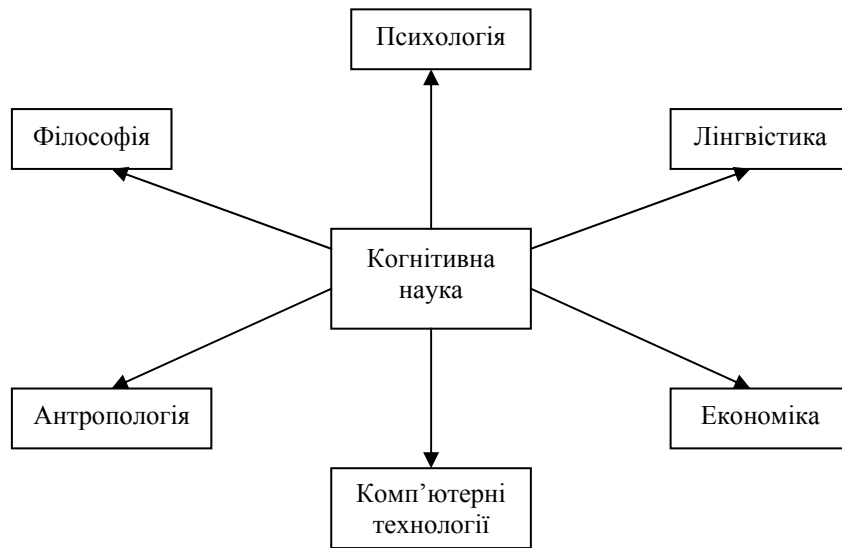

Рис. 1. Зв'язок когнітивної науки з іншими

1) отримання інформації – дані поступають в оперативну пам'ять людини для подальшого визначення і оцінки їх значимості;

2) розпізнавання інформації полягає в перевірці різного роду перцептивних (побудованих на сприйнятті різними органами відчуттів) гіпотез відносно отриманого матеріалу;

3) репрезентування інформації. На даному етапі отримана інформація структурується з тією, що отримана раніше;

4) зберігання інформації дозволяє людині отримувати доступ до інформації, що надійшла раніше. Вербальна уява дозволяє ущільнювати інформацію за рахунок логічної обробки;

5) відтворення інформації дозволяє отримати доступ до необхідної інформації в потрібний момент часу.

Відомий нобелівський лауреат Г. Саймон на базі когнітивного підходу вперше запропонував концепцію обмеженої раціональності, яка пояснює поведінку економічної людини, причиною якої є неможливість отримати повну інформацію про ринок та обмеженість «рахункових» можливостей індивіда [3, с. 56]. Він вводить принцип (критерій) задоволеності, визначаючи вибір рішення замість принципу максимізації. Економічна людина не максимізує свій вибір, а лише шукає перше задовільне рішення. Таким чином, Г. Саймон пояснює поведінку людини, враховуючи її психологічні особливості та процеси мислення. Визнання постулату обмеженої раціональності економічної людини принципово вплинуло на розвиток сучасної економічної теорії, яка до цього ґрунтувалася на тезі про сувору раціональність поведінки людини на ринку.

Важливо відмітити, що на всіх етапах процесу управління ефективністю має місце

цілеспрямований вплив на працівників та їх здатність працювати з максимальною віддачею. Менеджерам важливо усвідомлювати можливість відсіювання значної долі отриманої інформації персоналом, а також її видозміни. В кінцевому підсумку людина формує своє, суб'єктивне бачення реальності і тих процесів, що відбуваються. Тож, вплив на особу та її індивідуальні здібності повинні забезпечити позитивний результат господарювання та зростання вартості підприємства.

Технологія ефективного управління, побудована на когнітивній спрямованості, полягає в тому, щоб за допомогою когнітивних карт визначити можливі і раціональні шляхи управління для досягнення поставленої мети.

Поняття когнітивної карти (карти пізнання) – є ключовим в когнітивному підході і моделюванні складних ситуацій. З формальних позицій когнітивна карта – це знаковий орієнтований граф.

Формування мислення працюючих на когнітивній основі є невід'ємною складовою організаційних цілей та, на нашу думку, повинно складатися з наступних етапів:

- аналіз існуючої інформації з метою встановлення якісних, причинно-наслідкових зв'язків між основними показниками ефективності діяльності підприємства та показниками, що визначають приріст його вартості;
- побудова на основі цих зв'язків когнітивної карти, направленої на формування вартісно-орієнтованого мислення працівників;
- розробка заходів, спрямованих на розвиток персоналу підприємства в залежності від внутрішніх і зовнішніх соціально-економічних умов.

Таким чином, управління ефективністю підприємств побудоване на когнітивній основі дасть змогу визначати індивідуальні переваги і потреби конкретного суб'єкта в єдиному концептуальному напрямку та можливість компромісного об'єднання рішень керівників всіх рівнів, пов'язаних зі зростанням ефективності господарювання.

Список літератури:

1. Баксанский О. Е. Когнитивные науки. От познания к действию / О. Е. Баксанский, Е. Н. Кучер. — М. : URSS КомКнига, 2005. — 182 с.
2. Білорус Т. В. Стратегічне управління кадровим потенціалом підприємства / Т. В. Білорус; Державна податкова адміністрація України ; Національна академія держ. податкової служби України. — Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2007. — 174 с.
3. Саймон Герберт А. Менеджмент в организациях : [сокр. пер.с англ.] / [Саймон Герберт А., Смитбург Дональд У., Томпсон Виктор А.] ; А. М. Емельянов (общ.ред.). — М. : Экономика, 1995. — 335 с.